

OCENA SKUTKÓW EKONOMICZNYCH, SPOŁECZNYCH I PRZYRODNICZYCH LIKWIDACJI ZAKŁADÓW DOLOMITOWYCH „SZCZAKOWA”

Grażyna Gawrońska¹✉, Krzysztof Gawroński², Karol Król³, Ewa Kania⁴

¹ ORCID: 0000-0001-8816-1367

² ORCID: 0000-0002-9922-7373

³ ORCID: 0000-0003-0534-8471

^{1,4} Katedra Melioracji i Kształtowania Środowiska, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
al. Mickiewicza 24/28, 30-059 Kraków, **Polska**

^{2,3} Katedra Gospodarki Przestrzennej i Architektury Krajobrazu, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
ul. Balicka 253c, 30-198 Kraków, **Polska**

ABSTRAKT

Dolomit jest minerałem, który znajduje dużo zastosowań. Najczęściej jednak stosowany jest w branży budowlanej jako surowiec do produkcji cementu lub materiał do budowy dróg. Dolomity wydobywa się w kopalniach odkrywkowych. Jedną z takich kopalń były Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” (Jaworzno, woj. śląskie, Polska). Było to przedsiębiorstwo, które dawało wiele miejsc pracy, a także przyczyniło się do rozwoju infrastruktury lokalnej.

Celem artykułu jest ocena skutków ekonomicznych, społecznych i przyrodniczych spowodowanych likwidacją zakładów. W pracy wykorzystano metodę opisowo-analityczną. Przeanalizowano dokumenty sporządzone dla badanego obszaru, w tym: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, programy rewitalizacji oraz programy ochrony środowiska. Analizowano ponadto zestawienia budżetowe, dokumenty historyczne, mapy oraz publikacje w prasie lokalnej. Przedstawiono działania podjęte przez władze lokalne po likwidacji zakładów. Wykazano, że zamknięcie Zakładów Dolomitowych „Szczakowa” wywołało negatywne skutki ekonomiczne i społeczne. Jednocześnie jednak ograniczyło presję na środowisko przyrodnicze.

Słowa kluczowe: degradacja, restrukturyzacja, likwidacja, rewitalizacja, zagospodarowanie przestrzenne

WSTĘP

Czasy transformacji ustrojowej w Polsce wiązały się ze zmianą polityki z centralnie planowanej na politykę wolnego rynku (Przychodzeń 2009). Postępująca globalizacja, przestarzałe technologie

oraz niewykwalifikowana kadra nie ułatwiały walki konkurencyjnej. Procesy restrukturyzacji i likwidacji przemysłu spowodowały powstawanie obszarów poprzemysłowych (Małuszyńska i in. 2014). Tereny te, często rozległe, dobrze skomunikowane i położone blisko centrum miast, przeważnie mają specyficzne

✉ grazyna.gawronska@urk.edu.pl

cechy morfologiczne i unikalną tożsamość. Jednocześnie bywają znacząco zdegradowane i opuszczone – wymagają rewitalizacji, przywrócenia przestrzeni miastu, z odnowieniem zerwanej ciągłości i spójności tkanki miejskiej (Suchoń 2013).

Likwidacja wielu różnych przedsiębiorstw w największym stopniu dotknęła lokalne społeczności. Zaprzestanie produkcji negatywnie odbiło się także na dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Wywołało to skutki, takie jak np. bezrobocie, wzrost przestępczości, brak inwestycji infrastrukturalnych, degradację osiedli przyfabrycznych, spadek cen nieruchomości, a w konsekwencji wyludnianie się dzielnic (Bieńkowska 2013, Kuźnik 2014).

Działaniem, którego celem jest zahamowanie i odwrócenie negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych związanych z restrukturyzacją przemysłu jest rewitalizacja, nierzadko stymulowana przez fundusze pozyskiwane z Unii Europejskiej. Rewitalizacja jest to proces interdyscyplinarny obejmujący budynki i dobra kultury, szeroko pojęte zagospodarowanie przestrzenne i ochronę środowiska. Celem jej jest przywrócenie do życia zdegradowanych dzielnic miasta i odnowa tkanki społecznej, a także zapewnienie harmonijnego i zrównoważonego rozwoju poprzez adaptację i odpowiednie zagospodarowanie danego terenu do zmieniających się potrzeb mieszkańców. Zadaniem rewitalizacji jest poprawa warunków życia i pracy w mieście, przywrócenie ładu przestrzennego, ożywienie gospodarcze danego terenu, ochrona i zachowanie starych, często zabytkowych tkanek miasta. W wyniku tych działań następuje zmiana struktury przestrzennej i funkcjonalnej zdegradowanych obszarów (Boryczka 2016, s. 169). Na terenach poprzemysłowych rewitalizacja definiowana jest jako wielopłaszczyznowy proces naprawczy mający na celu nadanie nowych funkcji martwym tkankom miejskim (Kaczmarek 2001). Rewitalizację można podzielić ze względu na sfery, na które oddziałuje, w tym na: społeczną, przestrzenną oraz gospodarczą (Godlewska-Majkowska 2008).

Stopień w jaki przemysł wydobywczy oddziaływał na szeroko pojęte uwarunkowania lokalne, w tym społeczne, gospodarcze i środowiskowe, oraz jaki

miał wpływ na rozwój lokalny, i jakie konsekwencje przyniosła jego likwidacja, zobrazować można na przykładzie zakładów dolomitowych zlokalizowanych w Jaworznie. Celem pracy jest ocena skutków ekonomicznych, środowiskowych i społecznych likwidacji Zakładów Dolomitowych „Szczakowa”.

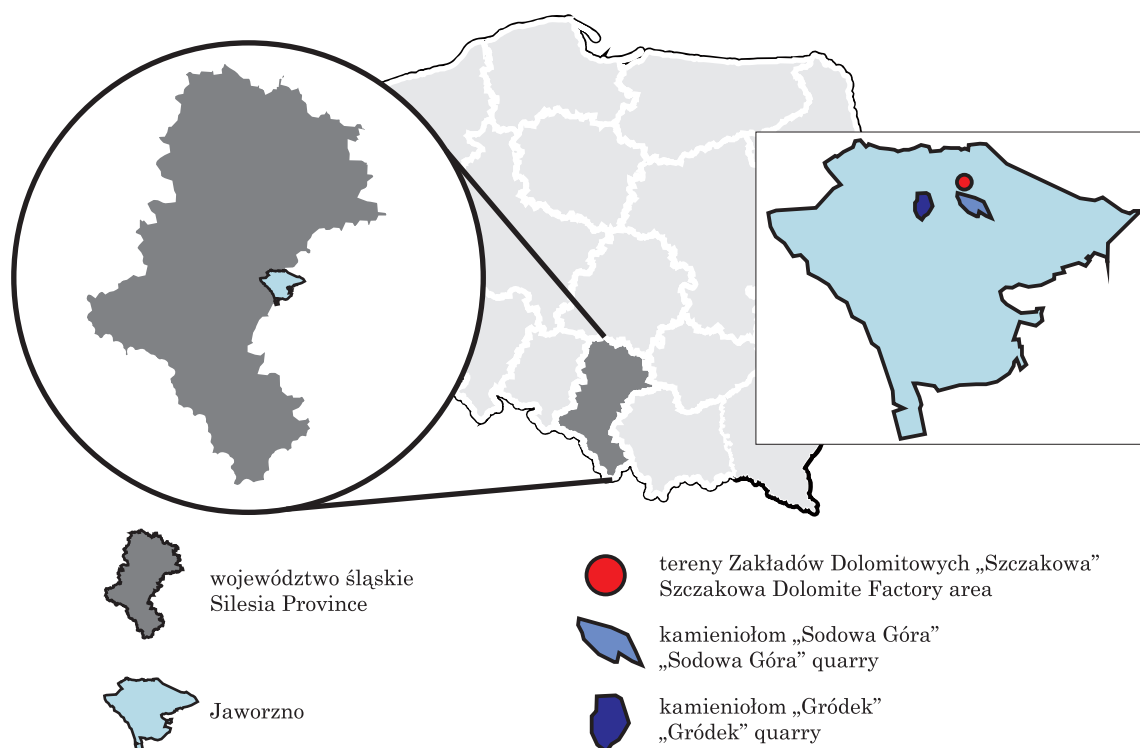
MATERIAŁY I METODY

Lokalizacja obiektu badań

W pracy wykorzystano metodę opisowo-analityczną. Analizowano wybrane dokumenty charakteryzujące obszar Jaworzna oraz Zakładów Dolomitowych „Szczakowa”, w tym: studium uwarunkowań i kierunków i zagospodarowania przestrzennego, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, programy rewitalizacji i programy ochrony środowiska, a także zestawienia budżetowe, dokumenty historyczne oraz publikacje w prasie lokalnej.

Tereny poprodukcyjne Zakładów Dolomitowych „Szczakowa” (w skrócie: ZDS) zlokalizowane są w Jaworznie, w środkowo-wschodniej części woj. śląskiego (rys. 1), w mezoregionach Wyżyny Śląskiej, takich jak Wyżyna Katowicka i Pagóry Jaworznicke (Kondracki 2011). Jaworzno jest powiatem grodzkim o powierzchni 152,2 km². Miasto leży w pobliżu historycznego „trójkąta trzech cesarzy”, czyli rozlewisk rzek Białej Przemszy oraz Przemszy. Jaworzno graniczy z dziesięcioma miejscowościami i wchodzi w skład Aglomeracji Górnośląskiej, Górnośląskiego Związku Metropolitalnego „Silesia” oraz Związku Gmin i Powiatów Subregionu Centralnego Województwa Śląskiego z siedzibą w Gliwicach. Miejscowość wraz z Dąbrówą Górniczą, Sosnowcem, powiatem będzińskim i zawierciańskim zaliczana jest do podregionu sosnowieckiego (Studium... 2015).

Tereny poprodukcyjne ZDS zlokalizowane są w północno-wschodniej części Jaworzna, w dzielnicach Pieczyska, Szczakowa oraz Dobra. Obejmują swoim zasięgiem Sodołą Górę – 24 ha, kamieniołom „Gródek” – 18,4 ha, dawną cementownię oraz tereny należące do zakładów dolomitowych. W bezpośrednim sąsiedztwie przebiega północna obwodnica miasta.

Rys. 1. Lokalizacja obiektu badań na tle Polski (rys. poglądowy)

Fig. 1. Location of the research object on the background of Poland (illustration)

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Rewitalizacja obszarów miejskich

Słowo rewitalizacja pochodzi z języka łacińskiego, w którym *re-vita* oznacza 'przywrócenie do życia, ożywienie'. Pojęcie rewitalizacji związane jest z odnową zdegradowanych obszarów miast i ponownym włączeniem ich w proces rozwoju przestrzenno-funkcjonalnego struktur miejskich (Świerczewska-Pietras 2009, s. 173). W różnych definicjach przedstawia się rewitalizację w aspektach m.in. procesowym, zrównoważonego rozwoju, roli władz terytorialnych, zakresu partycypacji społeczeństwa w tym procesie czy też reakcji na kryzys. Istotę rewitalizacji oddaje definicja Komitetu Naukowego Projektu Instytutu Rozwoju Miast, według której rewitalizacja to: skoordynowany proces, prowadzony wspólnie przez władzę samorządową, społeczność lokalną i innych uczestników, będący elementem polityki rozwoju i mający na celu przeciwdziałanie degradacji prze-

strzeni zurbanizowanej, zjawiskom kryzysowym, pobudzanie rozwoju i zmian jakościowych poprzez wzrost aktywności społecznej i gospodarczej, poprawę środowiska zamieszkania oraz ochronę dziedzictwa narodowego z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju.

Rewitalizacja jest kompleksowym procesem organizacyjnym i inwestycyjnym prowadzącym do ponownego ożywienia zdegradowanych, zaniedbanych czy też dysfunkcyjnych terenów, najczęściej miejskich. Celem jej są zmiany przestrzenno-funkcjonalne danego obszaru, które zagwarantują rozwój społeczno-gospodarczy, poprawę ładu przestrzennego oraz estetyki i funkcjonalności, a także likwidację zjawisk patologicznych (Parysek 2016, s. 6). Podkreślane są także społeczne, kulturowe, historyczne, finansowe i estetyczne aspekty rewitalizacji (Prokopska i Piotrowska 2007, Parysek 2015).

Przedmiotem rewitalizacji jest przestrzeń rozumiana w sensie materialnym, ale także w wymiarze społeczno-gospodarczym jako zbiór zamieszkujących tę przestrzeń ludzi i prowadzonych przez nich działań (Pęski 1999). Zatem rewitalizacja nie powinna ograniczać się wyłącznie do przedsięwzięć interwencyjnych w sferze techniczno-remontowej, lecz powinna także obejmować zmiany funkcjonalno-gospodarcze z jednoczesnym ukierunkowaniem na ochronę wartości kulturowych i ekologicznych oraz wzrost aktywności społecznej (Figlus 2011).

Właściwie rozumiana rewitalizacja jest głębokim procesem ogólnego uzdrawiania, wprowadzania życia w wartościowe, lecz zdegradowane budynki (Domińczak 2006). Przywraca funkcjonalność obszaru zdegradowanego, nierzadko będącego przestrzenią martwą (Suchoń 2013). Może przynieść korzyści zarówno społecznościom lokalnym, jak samorządom gminnym (Czarnecka 2016). Celami rewitalizacji są na ogół przezwyciężenie kryzysu społeczno-gospodarczego na danym obszarze i zmiana jego wizerunku. Rewitalizacja odnoszona jest na ogół do przemiany zdegradowanych terenów w czterech obszarach (Strzelecka 2011):

- rozwoju gospodarczego;
- rozwoju społecznego;
- rozwoju infrastrukturalno-przestrzennego, w tym zachowania dziedzictwa kulturowego;
- poprawy środowiska przyrodniczego.

Celem rewitalizacji nie jest jedynie naprawa zdegradowanego miasta, ale także jego zrównoważony rozwój obserwowany zarówno w poprawie warunków zamieszkania, pracy, środowiska, jak i ochronie dziedzictwa kulturowego (Strzelecka 2011, s. 661). Stanowi odpowiedź na procesy degradacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i środowiskowej oraz wynikające z nich zjawiska kryzysowe, które odciskają piętno na przestrzeni miejskiej (Domański i Gwosdz 2010, s. 45). Rewitalizacja staje się obecnie kluczowym procesem rozwoju gmin, przeciwdziałając negatywnym zjawiskom oraz stymulując pozytywne zmiany społeczne i gospodarcze (Kurowska-Pysz 2017).

Rewitalizacja terenów przemysłowych powinna być poprzedzona zdefiniowaniem potrzeb lokalnej

społeczności, identyfikacją cennych obiektów oraz zagrożeń wynikających ze skażenia środowiska przyrodniczego. Powinna także wykorzystać potencjał terenu, na który składają się m.in. szczególne, często unikalne, obiekty budowlane i infrastrukturalne oraz specyficzna roślinność wykształcona w wyniku sukcesji (Dudzińska-Jarmolińska 2018). Dzięki rewitalizacji wyłączone z użytkowania tereny przemysłowe przestają stanowić zagrożenie dla środowiska, a poprzez zmianę sposobu zagospodarowania terenu zaczynają pełnić nowe funkcje, stając się obszarami lokalizacji nowych obiektów, w tym handlowo-usługowych, gospodarczych, edukacyjnych, społecznych, kulturowych, rekreacyjnych i turystycznych (Małuszyńska i in. 2014).

Historia Zakładów Dolomitowych „Szczakowa”

Początki przedsiębiorstwa, które w 1980 r. przekształcono w Zakłady Dolomitowe „Szczakowa”, sięgają XIX w., kiedy to w 1883 r. założono Przedsiębiorstwo Wapna i Cegieł Pierwszej Galicyjskiej Fabryki Portland Cementu w Szczakowej. Fabryka powstała na terenach wykupionych od gminy Ciężkowice (współcześnie dzielnica Jaworzna). Początkowo fabryka dysponowała trzema piecami służącymi do wypalania wapienia. Produkcję cementu uruchomiono w 1885 r. Zakład zatrudniał 200 osób, a produkcja nie była zmechanizowana. W pierwszych latach funkcjonowania przedsiębiorstwo rozwijało się dynamicznie, co przyczyniło się do rozwoju regionu (Dudzik 2012). W 1887 r. fabryka rozpoczęła działalność pod nazwą Austriackie Towarzystwo dla Fabryki Portland-Cementu.

W 1903 r. rozpoczęto budowę mieszkań dla pracowników oraz szkoły podstawowej. Zakład wykupił grunty bogate w dolomit. Rozpoczęto jego wydobywanie i przetwarzanie. W 1905 r. zakupiono obrotowy piec, jeden z najnowocześniejszych w ówczesnych czasach, a w latach 1908–1912 uruchomiono trzy kolejne piece.

Podczas pierwszej wojny światowej rozbudowano park maszynowy oraz powiększono elektrownię zakładową. Wybudowano linię kolejową oraz drogę

Szczakowa-Bukowno. Zakończono ponadto budowę kościołów w Ciężkowicach i Szczakowej oraz powołano do życia Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, które funkcjonuje do dziś jako dom kultury o tej samej nazwie (Karpowicz i in. 1996). W 1925 r. powstała przyzakładowa szkoła zawodowa, która kształciła ślusarzy i stolarzy. Na początku XX w. cementownia eksportowała swoje wyroby m.in. do Austrii, Szwajcarii i na Węgry. W kolejnych latach zakupiono nowe piece, a także rozwinęto eksport do Ameryki Południowej. W 1929 r. na potrzeby cementowni uruchomiono fabrykę worków papierowych oraz płyt wykonanych z drewna oraz cementu „Suprema”.

Druuga wojna światowa stanowiła okres produkcji na cele zbrojeniowe i wojenne. Okupant niemiecki, opuszczając tereny zakładów pod koniec wojny, pozostawił po sobie spustoszenie. Niemcy zabrali tabor konny, samochodowy i maszyny biurowe. Okres powojenny był czasem odbudowy zakładu. Produkcję wznowiono w lutym 1945 r. W tym samym roku rozpoczęto kształcenie w zasadniczej szkole zawodowej. W 1951 r. cementownia stała się zakładem państwowym, a od 1 stycznia 1952 r. działała jako Cementownia Szczakowa (Karpowicz i in. 1996). W 1958 r. cementownia zatrudniała 1180 osób, wytwarzała 325 tys. ton cementu oraz 84 tys. ton dolomitu. Lata sześćdziesiąte były okresem remontów i zakupu nowych maszyn. Cementownię pominięto w centralnym podziale funduszy, a produkcja zmniejszyła się z 329 tys. do 313 tys. ton cementu oraz z 80 tys. do 60 tys. ton dolomitu. W 1970 r. fabryka otrzymała fundusze, dzięki którym zakupiono nowe maszyny do pakowania i środki transportu. Był to również rok przełomowy dla kamieniołomu „Sodowa Góra”, który powiększono. Produkcja wzrosła. W 1972 r. wyniosła już 350 tys. ton cementu i 75 tys. ton dolomitu (Proksa 2001).

W 1980 r. zakłady o nazwie Cementownia Szczakowa przekształcono w Zakłady Dolomitowe „Szczakowa”. Decyzja ta była spowodowana czynnikami ekonomicznymi oraz wyczerpaniem się pokładów wapienia, który służył do wypalania klinkieru cementowego.

Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” nie przyniosły spodziewanych zysków. Zmieniono nazwę zakładu, lecz nie zmodernizowano taboru maszyn. Wpłynęło to negatywnie na efektywność produkcji. W 1993 r. zadłużenie zakładów było większe niż ich rynkowa wartość. Przyczyniły się do tego także liczne kary finansowe nakładane z powodu zanieczyszczenia środowiska. Ostatecznie, w 1995 r., Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” przeszły w stan likwidacji (Proksa 2001).

WYNIKI I WNIOSKI

Analiza skutków ekonomicznych

Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” były w latach 1883–1990 największym przedsiębiorstwem w okolicy Jaworzna. W początkowym okresie działalności zatrudniały 200 pracowników (Ślusarczyk 2015). W 1954 r. zatrudnienie wynosiło 1200 osób. W ostatnich latach działalności zakładu liczba pracowników znacząco spadała. W 1992 r. zakład zatrudniał 470 osób, podczas gdy rok później ich liczbę zredukowano do 334 (Czas Dolomitów... 1993).

W Jaworznie i okolicach przemysł cementowy rozwijał się dynamicznie. Lata dziewięćdziesiąte ubiegłego wieku przyniosły restrukturyzację przemysłu, co spowodowało nadmierne zadłużenie zakładów, a w konsekwencji ich upadłość. W 1980 r. skończyły się pokłady wapienia. W konsekwencji zmieniono profil działalności, a zakład przekwalifikowano na produkcję dolomitu. Przyczyniło się do tego także załamanie gospodarki krajowej oraz gospodarek innych państw europejskich, a także zahamowanie sektora budowlanego. Wszystko to wpłynęło na spadek eksportu. Zmianę profilu produkcji przeprowadzono bez poniesienia nakładów finansowych oraz bez modernizacji taboru maszyn. Nie zainwestowano w unowocześnienie linii produkcyjnych. Duże znaczenie miały także znaczna podwyżka cen węgla, recesja gospodarcza i przemiany gospodarcze. Powolny upadek hut i zmiany w rolnictwie doprowadziły do zmniejszenia zbytu i obniżenia wielkości produkcji.

Pracowników nie zwalniano, jednocześnie jednak nie przyjmowano nowych. Spowodowało to, że zakłady nie mogły konkurować z innymi cementowniami.

Rok 1988 można przyjąć za początek upadku wieloprzemysłowej Szczakowej. Wyburzenie dawnych fabryk było elementem zmian w regionie i zarazem wymownym znakiem końca industrialnej epoki (Lipiec 2013). Do 2003 r. w Szczakowej zamknięto wszystkie zakłady oprócz garbarni skór i kolei. Początkiem końca było ostateczne zlikwidowanie cementowni w 1993 r. (Zachuta 2004). W tym roku wartość zakładu była mniejsza niż jego zadłużenie (Ślusarczyk 2015).

Likwidacja Zakładów Dolomitowych „Szczakowa”, począwszy od 1995 r., trwała dziesięć lat. W tym czasie zredukowano zatrudnienie z 15 do trzech osób (tab. 1). Roczny wydatek na pensje zredukowano ze 150 tysięcy do 30 tysięcy złotych. Zakład w tym czasie nie odprowadzał podatków, gdyż nie generował przychodów.

Likwidację ZDS najbardziej odczuli pracownicy, którym nie wypłacono deputatów węglowych oraz zaległych pensji. Toczące się sprawy sądowe pogorszyły kondycję ekonomiczną zakładów będących w stanie likwidacji. Środki na wypłatę zaległych pensji pozyskano ze sprzedaży terenów przyzakładowych.

Zakłady zlikwidowano, mimo że w kamieniołomie „Sodowa Góra” pozostały złoża dolomitu pazo-nego i hutniczego szacowane na 21 931 tys. ton, zaś w kamieniołomie „Gródek” pozostały złoża dolomitów kruszczośnych i diploporowych szacowane na 23 034 tys. ton (Tokarska-Guzik i in. 2011). Złoża w kamieniołomie „Gródek” zakwalifikowano jako pokłady dolomitów przemysłowych, czyli surowców wykorzystywanych w przemyśle szklarskim i ceramicznym oraz w budownictwie. Lokalizacja ich nie powoduje ponadto konfliktów środowiskowych, co umożliwia ich wydobycie.

Dziedzictwo, w szerokim rozumieniu, składa się m.in. z materialnych aktywów, które obejmują środowisko przyrodnicze i kulturowe, krajobrazy, miejsca historyczne, zabudowania i pomniki. Dla pojedynczych osób dziedzictwo ma znaczenie indywidualne i osobiste. Dla narodów, mniejszości religijnych,

Tabela 1. Roczna zdolność produkcyjna oraz liczba zatrudnianych pracowników

Table 1. Annual production capacity and the number of employees

Lata (rok) Years (year)	Roczna zdolność produkcyjna [tys. ton cementu rocznie] Annual production capacity [thous. tons cement per year]	Liczba pracowników Number of employees
1885	6–12,5	200
1893	40	
1909	120	
1913		700
1929	150–380	
1933	240	
1939	320	1450
1945	240	1800
1954	340	1200
1958	325	
1960–1970	313–329	
1972	350	1180
1980	zaprzeszanie produkcji cementu cessation of cement production	
1992	—	470
1993	—	334
1995	—	postawienie w stan likwidacji liquidation
1996–2005	zaprzeszanie produkcji cessation of production	15 – 3 – 0

wyznaniowych i etnicznych jest dobrem wspólnotowym. Jest też wyznacznikiem obyczajowości, rozwoju społecznego, czynnikiem zachowania tożsamości. Niektórzy uważają, że dziedzictwem kulturowym jest cała spuścizna po przodkach, wszystko, co ustępujące pokolenia pozostawiają potomnym. Inni natomiast twierdzą, że jest to tylko ta spuścizna, którą następane pokolenia zaakceptowały, chcą kontynuować i przekazywać kolejnym generacjom (Nieroba i in. 2009).

Dziedzictwo kulturowe stanowi dziś z jednej strony przedmiot ochrony, z drugiej zaś ma potencjał, w tym ekonomiczny, który winien zostać wykorzystany dla przyszłego rozwoju (Purchla 2010). Inwestowanie w ochronę dziedzictwa kulturowego i jego integrację ze zrównoważonym rozwojem lokalnych

społeczności może generować dochody i stymulować rozwój przedsiębiorczości. Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” jako obiekt dziedzictwa kulturowego ukształtowały tożsamości Jaworzna, tymczasem – „tętniący niegdyś życiem obszar obecnie świeci pustką. Rozebrano prawie wszystkie budynki. (...) osoby, które pamiętają jeszcze ruiny cementowni zadają sobie pytanie, czy rzeczywiście jedynym rozwiązaniem było zrównanie tego postindustrialnego zespołu z ziemią!? Czy nie należało poszukać inwestora, który poprzez nadanie nowej funkcji tym budynkom o ciekawej formie i architekturze nie zdołałby ich uratować” (Ślusarczyk 2015, s. 79). Pytania te pozostają bez odpowiedzi.

Analiza skutków społecznych

Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” zapewniały dobre warunki zatrudnienia, w tym prawa do opieki zdrowotnej oraz bezpłatne mieszkania (Czas Dolomitów... 1993). Przy zakładzie powstała dzielnica Jaworzna – Pieczyska, która istnieje do dziś. Likwidacja zakładów spowodowała, że dzielnica ta, niegdyś opisywana jako „perełka” Jaworzna, stała się dzielnicą slumsów (Kraska 2005).

Likwidacja zakładów spowodowała negatywne skutki społeczne. Wiele osób straciło miejsce zatrudnienia i opuściło Jaworzno w poszukiwaniu pracy. Niektóre budynki opustoszały. Dzielnica Pieczyska stała się mało atrakcyjna. Przyczyniło się do tego bliskie położenie niedziałającej fabryki, w oddaleniu od centrum miasta i nowych miejsc zatrudnienia. Niegdyś najlepiej urządzona dzielnica w mieście – opustoszała. Likwidacja zakładów spowodowała zamknięcie szkoły zawodowej. Stan techniczny budynków zakładowych się pogorszył. Osiedle przestało pełnić funkcje usługowe i społeczne. Wzrosło bezrobocie i przestępczość. Tereny pozakładowe splądrowano, a wyposażenie fabryki rozgrabiono (Burzliwe spotkanie... 1999).

Skutki likwidacji Zakładów Dolomitowych „Szczakowa” mają swoje reperkusje do dziś. W 2003 r. obszar Pieczysk zdefiniowano jako problemowy i objęto go planem rewitalizacji. W latach 2007–2013 osiedle zakwalifikowano do obszarów, na których

występują problemy społeczne. Bezrobocie zarejestrowane w dzielnicy Pieczyska w latach 2006–2012 było największe w Jaworznie i wyniosło 11,36%. W dzielnicy tej odnotowano ponadto największe nasilenie przestępczości w mieście, a Pieczyska wskazano jako jednostkę, która wymaga wsparcia (Lokalny Program... 2018).

Analiza skutków środowiskowych

Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” były producentem dolomitów i cementu. Produkcja ta nie pozostawała obojętna dla środowiska, co pośrednio wpłynęło na likwidację przedsiębiorstwa. Zmiana profilu produkcji, z produkcji cementu na wydobywanie i obróbkę dolomitu, stworzyła poważne problemy dla spółki. Prażenie nadawy dolomitowej w wysokich temperaturach i opalanie pyłem węglowym w przestarzałych piecach powodowało emitowanie do atmosfery pyłu surowcowego. Pył opadał z niskiego komina zakładów na pobliskie tereny, tworząc powłokę dolomitową o charakterze zasadowym, która była uciążliwa dla mieszkańców. Z przeprowadzonych badań wynikało ponadto, że pył bezpośrednio zagrażał organizmom żywym, a u ludzi powodował pylice lub reakcje alergiczne. Przestarzała technologia produkcji uniemożliwiła przestrzeganie standardów ochrony środowiska. Wynikiem tego były liczne kary pieniężne nakładane na zakład oraz zmniejszenie produkcji. Przyczyniło się to do bankructwa zakładów (Karch i Skalski 1992).

Negatywnym skutkiem działalności zakładów były także hałas oraz degradacja gleby. Zaprzestanie produkcji wyeliminowało problem hałasu, jednak zdegradowana gleba pozostała. Dopuszczalne normy skażenia gleby metalami ciężkimi, takimi jak ołów, kadm lub cynk, były na terenie ZDS w znacznej mierze przekroczone. Gleby te nie nadawały się do uprawy roślin przeznaczonych do spożycia przez ludzi i zwierzęta. Wszystko to spowodowało, że tereny ZDS zaczęto zalesiać, a część z nich opanowała dzika roślinność. Pojawiły się takie drzewa jak: brzozy, sosny, robinie akacjowe i jesiony, a także krzewy, jak np. czarny bez (Grzegorzek 2007). Na terenach ZDS zaczęły rosnać także rośliny chronione: dziewięsił bezłodygowy, sniadek baldaszkowaty, goryczuszka

Wettsteina, pierwiosnek lekarski oraz wiele rzadkich gatunków muraw ciepłolubnych (Program Ochrony... 2016). Zalanie kamieniołomu „Gródek”, oprócz zbiornika rekreacyjno-sportowego, stworzyło także miejsce do bytowania ryb karpowatych, takich jak płocie, bolenie, okonie czy też karasie. Tereny byłego kamieniołomu „Sodowa Góra” objęto programem ochrony środowiska oraz udostępniono zwiedzającym. Można tam odnaleźć relikty po morzu triasowym, w tym fragmenty węzowideł i jeżowców, szczątki muszli oraz ramienionogów.

Planowane i realizowane zagospodarowanie obszaru ZDS

Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” ogłosiły upadłość w 1995 r. Likwidacja okazała się procesem długotrwałym. Pierwszym przedsięwzięciem, które powstało na obszarze zlikwidowanych zakładów, była baza nurkowa „Koparki”. W 1997 r. zaprzestano odprowadzania wody z kamieniołomu „Gródek”, co spowodowało zalanie terenu. Wszystkie urządzenia należące do fabryki znalazły się pod wodą, przez co obszar ten stał się atrakcyjny dla nurków. Ostatecznie teren kamieniołomu wydzierżawiono od syndyka upadłościowego i w 1999 r. otwarto popularny w całej Polsce ośrodek nurkowy, który w 2016 r. przekształcił się w bazę nurkową „Via Sport Diving Marina Koparki”. Obecnie z terenu ośrodka można skorzystać za opłatą. Właściciel planuje rozbudowanie bazy o kolejne obiekty, w tym halę sportową, hotel oraz park linowy.

W 2005 r. uchwalono miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu obszaru pod nazwą Park Północny (Miejscowy plan... 2005). Był to pierwszy dokument w całości poświęcony terenom po Zakładach Dolomitowych „Szczakowa”. Plan obejmuje dwa osobne obszary – Pieczyska wraz z kamieniołomem „Gródek” oraz zalew Sosina wraz z sąsiadującą infrastrukturą. Duży nacisk władze lokalne położyły na rozbudowę sieci dróg oraz kanalizacji i wodociągu. W planie miejscowym wyodrębniono obszary rewitalizacji obiektów przemysłowych oraz wyznaczano budynki spośród byłych obiektów

cementowni do objęcia Gminną Ewidencją Zabytków, w tym magazyny klinkieru, warsztaty szkolne oraz halę młynów. Wyliczono, że koszt rekultywacji terenu byłej cementowni wyniesie 15 zł za m². Tereny ZDS zdefiniowano ponadto w lokalnym programie rewitalizacji Jaworzna jako przeznaczone do rewitalizacji, zaliczając je również do strefy ochrony konserwatorskiej objętej planem rewitalizacji. Zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dotyczącym Parku Północnego w 2016 r. wyznaczono ścieżkę dydaktyczną łączącą poszczególne obiekty kamieniołomu „Gródek”. Realizowane są kolejne inwestycje, m.in. park Gródek wraz z ogrodem botanicznym „Arboretum”. Od czasu uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Park Północny oraz północną część Pieczysk, między osiedlem Pieczyska a kamieniołomem „Sodowa Góra”, zagospodarowano, m.in. ciągiem pieszo-rowerowym oraz obiektami małej architektury.

W 2011 r. uchwalono miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru „Pieczyska-Cementownia” (Miejscowy plan... 2011), którym objęto ok. 25,8 ha. W planie zmieniono dotychczasowe ustalenia dotyczące terenów ZDS. Zmieniono przeznaczenie obszarów przemysłowych na tereny zabudowy wielorodzinnej. Zaplanowano tam także tereny usługowe z możliwością lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni powyżej 2000 m² oraz tereny sportu i rekreacji. Są to istotne zmiany, których intencją było zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej terenu.

W 2012 r. uchwalono miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru „Sodowa Góra” (Miejscowy plan... 2012). W dokumencie tym obszar kamieniołomu w całości przeznaczono pod zielen rekreacyjną urządzoną i nieurządzoną, z zachowaniem unikalnej geologii kamieniołomu, z dopuszczalnym zagospodarowaniem w postaci centrum edukacji ekologiczno-geologicznej. W planie miejscowym przewidziano także rozbudowę sieci kanalizacyjnej oraz infrastruktury gazowej.

Zgodnie z zapisami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, pierwszym zrealizowanym przedsięwzięciem na obszarze „Sodowej Góry” był

Rys. 2. Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOsfera – fragment ścieżki dydaktycznej

Fig. 2. Center for Ecological and Geological Education GEOsfera – a part of the didactic path

Źródło: fotografie własne

Source: own photographs

Tabela 2. Analiza skutków likwidacji Zakładów Dolomitowych „Szczakowa” (ZDS)

Table 2. Analysis of the effects of the liquidation of the Szczakowa Dolomite Factory (ZDS)

Skutki pozytywne (korzyści) Positive effects (benefits)	Skutki negatywne (straty) Negative effects (loss)
Poprawa jakości powietrza Improvement of air quality	niewykorzystanie surowców naturalnych (złóż kopalnianych) non-use of natural resources (mine deposits)
Pojawienie się nowych gatunków roślin i zwierząt The emergence of new species of plants and animals	duże koszty likwidacji ZDS large costs of liquidation of ZDS
Eliminacja hałasu Noise elimination	wzrost ubóstwa i przestępczości increase in poverty and crime
Stworzenie nowych terenów zieleni Creation of new green areas	degradacja zabudowy i infrastruktury degradation of buildings and infrastructure
Stworzenie nowych terenów inwestycyjnych Creation of new investment areas	spadek cen nieruchomości a drop in property prices
	degradacja gleb soil degradation
	utrata znaczenia i prestiżu dzielnicy Pieczyska loss of meaning and prestige of the Pieczyska district
Szanse Chances	zagrożenia threats
Dobre połączenie komunikacyjne Good transport connection	brak inwestorów no investors
Unikalna zabudowa, park maszynowy i infrastruktura Unique buildings, machinery and infrastructure	odpływ mieszkańców z terenów pozakładowych outflow of residents from non-factory areas
Umożliwienie zainwestowania terenów ZDS Allowing the investment of ZDS areas	powolna realizacja inwestycji slow investment implementation
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury Expansion and modernization of infrastructure	brak upamiętnienia historii ZDS lack of commemoration of ZDS history
Intensyfikacja procesów rewitalizacji Intensification of revitalization processes	niewielki zakres działań poprawiających sytuację społeczną a small range of activities improving the social situation

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Ośrodek Edukacji Ekologiczno-Geologicznej GEOsfera (rys. 2). Pierwszy etap inwestycji zakończono w 2013 r. Wykonano ścieżki piesze, obiekty małej architektury oraz oświetlenie. Utworzono m.in. ogród sensoryczny, plac zabaw, altany oraz salę dydaktyczną. Zbudowano parking oraz kładkę widokową. Głównym celem inwestycji było stworzenie ośrodka edukacyjnego, który zwiększy atrakcyjność regionu. Uniwersytet Śląski podpisał umowę o korzystaniu z ośrodka w celach naukowych, a sam teren staje się coraz bardziej popularny wśród turystów odwiedzających miasto. Na drugim etapie inwestycji przewidziano budowę przeszklonego pawilonu.

Analiza skutków likwidacji Zakładów Dolomitowych „Szczakowa”

Konsekwencje likwidacji Zakładów Dolomitowych „Szczakowa” można rozpatrywać na dwóch głównych płaszczyznach: środowiskowej oraz społeczno-gospodarczej. Pozytywne skutki likwidacji zakładów dotyczą przede wszystkim płaszczyzny środowiskowej (tab. 2). Spadek presji na środowisko, poprawa jakości powietrza, pojawienie się nowych gatunków roślin, czy też eliminacja hałasu, to tylko wybrane z nich. Najwięcej skutków negatywnych dotyczy natomiast płaszczyzny społeczno-gospodarczej. Likwidacja przemysłu doprowadziła do wielu tragedii osobistych, ale także do utraty znaczenia i prestiżu dzielnicy Pieczyska.

Szansy na rozwój terenów pozakładowych upatrywać można w działaniach rewitalizacyjnych, które przyspieszyły po 2010 r. Pozytywnie należy ocenić działania władz lokalnych, w tym planistyczne, zmierzające do polepszenia atrakcyjności inwestycyjnej Pieczysk oraz nadanie terenom pozakładowym nowej funkcji: turystyczno-rekreacyjnej. Jest to oczywiście spojrzenie globalne. W odczuciu wielu mieszkańców Pieczysk działania te powinny być podjęte znacznie wcześniej i z większą intensywnością.

PODSUMOWANIE

Zasadniczą część Pieczysk stanowią tereny poprzemysłowe. Dużą powierzchnię dzielnicy zajmują tereny zakładów przemysłowych oraz tereny kolejowe. Restrukturyzacja przemysłu doprowadziła do upadłości zakładów pracy i bezrobocia wśród mieszkańców. Pomimo kumulacji zjawisk kryzysowych na tych obszarach, mają one szansę na rozwój, którego filarem może być nowa funkcja: turystyczno-rekreacyjna. Rekultywacja kamieniołomu i utworzenie parku Gródek doprowadziły do utworzenia na mapie Jaworzna atrakcyjnego miejsca do rekreacji i turystyki. W jego bliskim sąsiedztwie znajduje się ponadto akwen Sosina. Dzięki wielomilionowej inwestycji realizowanej tam ze wsparciem środków unijnych powstanie kolejna nowoczesna przestrzeń do wypoczynku i rekreacji z szansą na nowe miejsca pracy.

Powolny proces rewitalizacji odmienił głównie obszary po kamieniołomach, przekształcając je w tereny rekreacyjno-wypoczynkowe. Jednak nowe zagospodarowanie nie przypomina o historii tego miejsca, co nie służy zachowaniu dziedzictwa kulturowego. Długoletnia i barwna historia Zakładów Dolomitowych „Szczakowa” skłania do jej upamiętnienia. Jednym z rozwiązań, które sprzyjałyby rewitalizacji, jest utworzenie miejsca pamięci poświęconego przemysłowi, który w przeszłości stanowił o bogactwie tego regionu.

Wiele problemów społeczno-gospodarczych wciąż pozostało nierozwiązanych, w szczególności w dzielnicy Pieczyska. Poprawy wymagają zarówno infrastruktura techniczna, jak i społeczna. Wskazane jest także stymulowanie rozwoju sektora usług. Czas pokaże, jaki wpływ na rewitalizację tego miejsca będą miały zmiany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w których tereny poprzemysłowe objęto strefą zabudowy mieszkaniowej i usługowej. Być może z czasem staną się one atrakcyjne dla inwestorów.

PIŚMIENNICTWO

- Bieńkowska, E. (2013). Depopulacja jako wyzwanie dla polskiej polityki miejskiej, w: Zarządzanie rozwojem miast o zmniejszającej się liczbie mieszkańców (w kontekście perspektywy finansowej 2014–2020) (Depopulation as a challenge for Polish urban Policy, in: Management of urban development with a decreasing number of inhabitants «in the context of the financial perspective 2014–2020»). Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Samorządu Terytorialnego i Administracji Państwowej we współpracy z Ministerstwem Rozwoju Regionalnego i Głównym Urzędem Statystycznym. Kancelaria Senatu. Warszawa, ss. 11–17.
- Boryczka, E. (2016). Rewitalizacja miast, w: EkoMiasto#Zarządzanie. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta (Urban revitalization, in: EkoMiasto#Zarządzanie. Balanced, intelligent and participative development of the city). Red. Z., Przygodzki. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, ss. 167–193, DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/7969-721-2.08>.
- Burzliwe spotkanie (Stormy meeting). (1999). *Co tydzień* 25(11), 4.
- Czas Dolomitów już się skończył (The time of the Dolomites is over). (1993). *Co tydzień* (1993). 29, 24.
- Czarnecka, A. (2016). Rewitalizacja jako narzędzie pobudzania rozwoju lokalnego na przykładzie rewitalizacji rynku w gminie wiejskiej Olsztyn (Revitalisation as a tool for stimulating the local development: example of revitalisation of the market square in the rural municipality Olsztyn). *Handel Wewnętrzny* 6(365), 345–359.
- Domański, B., Gwosdz, K. (2010). Spojrzenie na problemy rewitalizacji miast w Polsce, w: Rewitalizacja miast polskich – diagnoza (A look at the problems of urban revitalization in Poland, in: Regeneration of Polish cities – diagnosis). Red. Z., Ziobrowski, W., Jarczewski. Instytut Rozwoju Miast, Kraków, ss. 45–55.
- Domińczak, M. (2006). Różne postrzeganie dziedzictwa przemysłowego w procesie rewitalizacji, w: Od terenów przemysłowych do... (Different perceptions of post-industrial heritage in the process of revitalization, in: From industrial areas to...), *Czasopismo Techniczne*, ser. A, 8-A(103), Wyd. PK, Kraków.
- Dudzik, P. (2012). Cementownia w Szczakowej (Cement Works Szczakowa). *Zeszyty Historyczne Miasta Jaworzna* 13. Wyd. Muzeum Miasta Jaworzna, Jaworzno.
- Dudzińska-Jarmolińska, A. (2018). Rekułtywacja i rewitalizacja jako sposoby przekształcenia terenów przemysłowych na tereny parkowo-rekreacyjne (Land reclamation and revitalisation as a way of transforming post-industrial areas into parks and recreational areas). *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego* 39(1), 117–132, DOI: <http://dx.doi.org/10.30450/201807>.
- Figlus, T. (2011). Lokalne programy rewitalizacji jako instrument odnowy małych miast na wybranych przykładach z obszaru województwa łódzkiego (Local revitalization programs as an instrument of urban renewal based on selected examples of small towns from Łódź voivodeship). *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica Socio-Oeconomica* 11, 145–165.
- Godlewska-Majkowska, H. (2008). Proces rewitalizacji starych okręgów przemysłowych, w: Stare okręgi przemysłowe. Dylematy industrializacji i deindustrializacji (The process of revitalization of old industrial districts, in: Old industrial districts. Dilemmas of industrialization and deindustrialisation). Red. W., Morawski, A., Zawistowski. SGH w Warszawie, Warszawa.
- Grzegorzek, P. (2007). Znikające Pieczyska (Pieczyska disappear). *Co tydzień* 33, 9.
- Kaczmarek, S. (2001). Rewitalizacja terenów przemysłowych: nowy wymiar w rozwoju miast (Revitalization of post-industrial areas: a new dimension in urban development). Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Karch, Z., Skalski, A. (1992). Zakłady Dolomitowe „Szczakowa” – zagrożenia i ochrona środowiska (Szczakowa Dolomite Factory – threats and protection of the environment), w: (in:) *Jaworzno 2000 III* (31)IX 1992.
- Karpowicz, T., Kaliński, G., Dziurzyński, K. (1996). Zdzisław Krudzielski. Wspomnienia (Zdzisław Krudzielski. Memories). Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Kondracki, J. (2011). Geografia regionalna Polski (Regional geography of Poland). Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Krasa, P. (2005). Rewitalizacja Pieczysk (Revitalization of Pieczysk). *Co tydzień* 15, 3.

- Kurowska-Pysz, J. (2017). Lokalny program rewitalizacji jako strategiczny instrument ożywiania obszarów zdegradowanych w aspekcie wykorzystania środków unijnych (Local revitalization program as a strategic financing facility of changes in the degraded areas based on EU funds). *Studia Ekonomiczne* 327, 28–49.
- Kuźnik, F. (2014). Polityka miejska regionu poprzemysłowego (Urban policy in a post-industrial region). *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 341, 120–135.
- Lipiec, S. (2013). Szczakowa. Studium demograficzno-gospodarcze (Szczakowa. Demographic and economic study). Fundacja POZNAJĘ, Wrocław.
- Lokalny program rewitalizacji miasta Jaworzna do 2023 r. Uchwała nr XXXIX/567/2018 Rady Miejskiej w Jaworznie z 27 marca 2018 r.
- Małuszyńska, I., Małuszyński, M.J., Ancuta, M. (2014). Rewitalizacja terenów poprzemysłowych m.st. Warszawy na przykładzie Powiśla (Brownfield revitalization on the example of Powisle – part of the capital city Warsaw). *Prz. Nauk. Inż. Kszt. Środ.* 63, 99–109.
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Pieczyńska – Cementowania” w Jaworznie (Local spatial development plan „Pieczyńska – Cementowania”). Uchwała nr VII/88/2011 Rady Miejskiej w Jaworznie z 28 kwietnia 2011 r.
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Sodowa Góra” w Jaworznie (Local spatial development plan „Sodowa Góra”). Uchwała nr XXVI/378/2012 Rady Miejskiej w Jaworznie z 29 listopada 2012 r.
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu pod nazwą „Park Północny”, objętego programem rewitalizacji i rozwoju zdegradowanych obszarów poprzemysłowych miasta Jaworzna (Local spatial development plan „Park Północny”, covered by the revitalization and development program for degraded post-industrial areas of the city of Jaworzno). Uchwała nr XLVII/566/2005 Rady Miejskiej w Jaworznie z 27 października 2005 r.
- Nieroba, E., Czerny, A., Szczepański, M.S. (2009). Między nostalgią a nadzieją. Dziedzictwo kulturowe jako dyskursywny obszar rzeczywistości społecznej, w: Między nostalgią a nadzieją. Dziedzictwo kulturowe w ujęciu interdyscyplinarnym (Cultural heritage as a part of personality and its instrumentalisation in a socio-political life, in: Between nostalgia and hope. Cultural heritage in an interdisciplinary perspective). Red. E., Nieroba, A., Czerny, M.S., Szczepański. Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Parysek, J. (2015). Rewitalizacja miast w Polsce: wczoraj, dziś i być może jutro (Urban renewal in Poland: yesterday, today, and perhaps tomorrow). *Studia Miejskie* 17, 9–26.
- Parysek, J. (2016). O najbliższej przyszłości rewitalizacji w Polsce: pragmatycznie i prognostycznie (About the near future of revitalization in Poland: a pragmatic and forecasting view). *Problemy Rozwoju Miast* XIII(4), 5–17.
- Pęski, W. (1999). Zarządzanie zrównoważonym rozwojem miast (Management of sustainable urban development). Wyd. Arkady, Warszawa.
- Program ochrony środowiska dla Jaworzna – miasta na prawach powiatu na lata 2016–2019 z uwzględnieniem perspektyw na lata 2020–2023. Uchwała nr XXII/324/2016 Rady Miejskiej w Jaworznie z 27 października 2016 r.
- Prokopska, A., Piotrowska, J. (2007). Wybrane problemy rewitalizacji fortów Twierdzy Przemysł (Selected problems of regenerate fortifications of Town Przemysł). *Fizyka Budowli w Teorii i Praktyce* 2, 235–238.
- Proksa, S. (2001). Jaworzno. Wydawnictwo z okazji stulecia nadania praw miejskich (Jaworzno. Publisher on the occasion of the centenary of granting city rights) 21 IX 1901 – 21 IX 2001. *Dzieje przemysłu, Jaworzno*.
- Przychodzeń, J. (2009). Prośrodowiskowa ewolucja polskiego przemysłu w procesie transformacji systemu politycznego i prawnego, w: 20 lat transformacji. Osiągnięcia. *Problemy. Perspektywy* (The environmental evolution of Polish industry in the process of transformation of the political and legal system, in: 20 years of transformation. Achievements. Problems. Perspectives. Red. G., Kołodko, J., Tomkiewicz. Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, ss. 325–338.
- Purchla, J. (2010). W stronę systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce (Building a cultural heritage preservation system in Poland). *Zarządzanie Publiczne* 2(12), 69–82.
- Strzelecka, E. (2011). Rewitalizacja miast w kontekście zrównoważonego rozwoju (Urban revitalization in the context of sustainable development). *Budownictwo i Inżynieria Środowiska* 2, 661–668.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jaworzna. Uchwała nr IV/17/2015 Rady Miejskiej w Jaworznie z 29 stycznia 2015 r.

- Suchoń, F. (2013). Rewitalizacja struktury poprzemysłowej w centrum miasta historycznego. Studium przypadku (The Revitalization of a postindustrial structure in the centre of a historical city. Case study). *Środowisko Mieszaniowe* 12, 154–158.
- Ślusarczyk, M. (2015). Cementownia Szczakowa – historia i terażniejszość (Cement Works Szczakowa – the history and the present). *Wiadomości Konserwatorskie* 43, 66–80, DOI: 10.17425/WK43SZCZAKOWA.
- Świerczewska-Pietras, K. (2009). Rewitalizacja zamknięta jako przykład zagospodarowania poprzemysłowego obszaru Łodzi (Closed revitalization as an example of post-industrial area management in Łódź). *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego* 12, 173–182.
- Tokarska-Guzik, B., Rostański, A., Gorczyca, J., Herczek, A., Dulias, R. (2011). *Przyroda miasta Jaworzna* (Nature of the city of Jaworzna). Wyd. Urząd Miejski w Jaworznie.
- Zachuta, L. (2004). *Historia przemysłu cementowego w Polsce 1857–2000* (History of the cement industry in Poland 1857–2000). Polski Cement, Kraków.

AN ASSESSMENT OF ECONOMIC, SOCIAL AND ENVIRONMENTAL CONSEQUENCES OF THE LIQUIDATION OF THE SZCZAKOWA DOLOMITE FACTORY

ABSTRACT

Dolomite is a mineral that has many uses. It is most commonly used in the construction industry, as a raw material for the production of cement and material for road construction. Dolomites are mined in open-cast mines. One of such mines was the Szczakowa Dolomite Factory (Jaworzno, Silesia Province, Poland). The company contributed to the development of local infrastructure and was a workplace for many people. The aim of the study is to assess the economic, social and environmental effects caused by the liquidation of the Szczakowa Dolomite Factory. The analysis was performed by means of descriptive and analytical method. The following documents prepared for the studied area were used: study of conditions and directions of spatial development, local spatial development plans, revitalization programs and environmental protection programs. In addition, the budget statements, historical documents, maps and publications in the local press were analyzed. The activities carried out after the liquidation of the company were presented. It has been shown that the closure of the Szczakowa Dolomite Factory caused negative economic and social effects. At the same time, however, the pressure on the natural environment was reduced.

Keywords: degradation, restructuring, liquidation, revitalization, spatial planning

